

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه علامه محدث نوری (ره)

دانشکده اقتصاد و علوم اداری

موضوع پایان نامه:

بررسی مبانی فقهی و حقوقی اشتغال زوجه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

استاد راهنما:

دکتر محمود امامی نمینی

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا عراقی

نگارش:

فاطمه حاج جعفری نژاد

بهمن ۱۳۹۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« للرجال نصيب مما اكتسبوا وللنساء نصيب مما اكتسبن و... »

(سوره نساء - آیه ۳۲)

تشکر و قدردانی:

شکر و سپاس بی کران خداوندی را که بر بندگان خویش منت نهاد و آنان را در وادی ظلمت وانهاد و با برانگیختن انبیاء و نزول کتب آسمانی، چراغ هدایت را فراراهشان برافروخت و عنایت و رحمت واسعه ی خویش را شامل حالشان ساخت و با تشریح قوانین و احکامی استوار در مجموعه هایی به نام ادیان، راه درست زندگی کردن را به بشریت نمایاند.

از همه کسانی که مرا در تحقیق و تألیف این اثر کمک و راهنمایی کردند کمال تشکر را دارم. مخصوصاً جناب آقای دکتر امامی نمینی که به عنوان استاد راهنما و جناب آقای دکتر عراقی استاد مشاور، که با نهایت متانت مرا در رفع کاستی ها و اشکالات، یاری نمودند.

تقدیم به

همه همسرانی که با احترام به حقوق یکدیگر به صفا و صمیمیت کانون گرم
خانواده می‌افزایند.

چکیده

توسعه جامعه زمانی محقق می‌شود که همه توانمندی‌ها و استعدادهای آن بالفعل گردد. حضور و مشارکت زنان به عنوان نیمی از اجتماع نقش انکار ناپذیری در این فرآیند دارد. اسلام مکتبی است که قوانین و احکام خود را بر اساس رشد و کمال نفسانی و پرهیز از هرزروی استعدادها استوار ساخته و به همین دلیل ضوابط و معیارهای دقیقی در زمینه ارتباط زنان و مردان برقرار کرده است.

در این نوشتار حق اشتغال زوجه و محدودیت های آن و نیز حدود اختیارات زوج در مخالفت با شغل همسر، انواع شرط اشتغال زوجه و اعتبار آنها از بعد فقهی و حقوقی مورد بررسی قرار گرفته است.

قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران در ماده ۱۱۱۷ با پیروی از نظام حقوقی اسلامی برای زوجه حق اشتغال و برای زوج تحت شرایطی حق مخالفت با اشتغال زوجه را قائل شده است. در مورد محدودیت های حق اشتغال زوجه و حدود اختیارات زوج در ممانعت از شغل همسر، ابهاماتی در قوانین وجود دارد که شایسته امعان نظر است.

کلید واژه : اشتغال، زوج، زوجه، خانواده، فقه.

فهرست مطالب

۱مقدمه
۵بیان مسأله
۵ضرورت انجام تحقیق
۵اهداف پژوهش
۶سؤالات تحقیق
۶فرضیات پژوهش
۷بخش اول: کلیات
۹فصل اول: معنا و مفهوم کار
۹گفتار اول: کار در لغت
۹گفتار دوم: کار در اسلام
۱۰گفتار سوم: کار در فقه
۱۱فصل دوم: تاریخچه اشتغال زنان
۱۱گفتار اول: تاریخچه اشتغال زنان در جهان
۱۲بند اول: عصر باستان
۱۲بند دوم: عصر مدنیت و تمدن
۱۴بند سوم: عصر انقلاب صنعتی
۱۵بند چهارم: عصر مدرن
۱۵گفتار دوم: تاریخچه اشتغال زنان در ایران
۱۵بند اول: اشتغال زنان در ایران پیش از اسلام
۱۵الف: دوره مادها
۱۶ب: دوره هخامنشیان
۱۶ج: دوره اشکانیان
۱۶د: دوره ساسانیان
۱۶بند دوم: اشتغال زنان در ایران پس از اسلام
۱۶الف: ظهور اسلام تا دوره صفویه
۱۷ب: دوره صفویه تا آغاز مشروطیت
۱۷ج: دوره مشروطیت تا پهلوی

۱۷ دوره پهلوی
۱۸ دوران انقلاب اسلامی
۱۹ فصل سوم : تفاوت های طبیعی زن و مرد
۲۰ گفتار اول: تفاوت جسمی
۲۰ گفتار دوم: تفاوت روانی
۲۳ فصل چهارم : تفاوت های حقوقی زن و مرد
۲۴ گفتار اول: تفاوت در دیه و قصاص
۲۵ گفتار دوم: تفاوت در قضاوت
۲۵ بند اول: آرای فقهای اهل تشیع
۲۶ بند دوم : آرای فقهای اهل تسنن
۲۸ بخش دوم: اشتغال زوجه در فقه
۲۹ فصل اول: اشتغال زنان در آیات و روایات
۳۷ فصل دوم: نظرات فقها در خصوص اشتغال زنان
۳۹ گفتار اول: نظر فقهای عامه
۴۱ گفتار دوم: نظر فقهای امامیه
۴۵ فصل سوم: ضوابط شرعی اشتغال زنان
۴۵ ۱-حجاب و پوشش زن در اجتماع
۴۹ ۲-عدم اختلاط
۴۹ ۳-حفظ وقار
۴۹ ۴-عدم تعارض شغل زن با ریاست شوهر بر خانواده
۵۱ ۵-عدم تعارض با وظیفه مادری
۵۲ بخش سوم: اشتغال زوجه در قوانین
۵۴ فصل اول: حق اشتغال زوجه
۵۴ گفتار اول: حق اشتغال در قانون اساسی
۵۶ گفتار دوم: حق اشتغال در قوانین عادی
۵۹ فصل دوم: محدودیت ها و موانع اشتغال زوجه
۵۹ گفتار اول: محدودیت های عمومی
۵۹ گفتار دوم: محدودیت های ناشی از جنسیت
۵۹ بند اول: ممنوعیت قضاوت

۶۰ بند دوم: محدودیت اشتغال در نیروهای مسلح
۶۰ گفتار سوم: محدودیت های فرهنگی
۶۱ گفتار چهارم: محدودیت های اجتماعی
۶۱ گفتار پنجم: محدودیت های اقتصادی
۶۳ گفتار ششم: محدودیت های ناشی از زوجیت
۶۴ فصل سوم: مبنای محدودیت اشتغال زوجه
۶۴ گفتار اول: ریاست مرد در خانواده
۶۴ گفتار دوم: تمکین
۶۵ گفتار سوم: تکلیف زوجین در تشدید مبنای خانواده و تربیت فرزندان
۶۵ گفتار چهارم: عدم مسؤولیت زن در تأمین معاش خانواده
۶۶ فصل چهارم: حدود اختیار زوج در مخالفت با شغل زوجه
۶۶ گفتار اول: ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی
۶۶ بند اول: بررسی فقهی ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی
۷۰ بند دوم: بررسی حقوقی ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی
۷۱ گفتار دوم: ماده ۱۱۱۷ قانون مدنی
۷۱ بند اول: عدم مخالفت با اشتغال زوجه
۷۲ بند دوم: مخالفت زوج با شغل زوجه
۷۲ الف- مغایرت شغل زوجه با مصالح خانواده
۷۲ ب- تنافی شغل زوجه با حیثیات زوجین
۷۳ بند سوم: ضابطه تشخیص
۷۳ گفتار سوم: ماده ۱۸ قانون حمایت خانواده
۷۵ بند اول: لزوم تأیید دادگاه
۷۵ بند دوم: حق زوجه در مخالفت با شغل همسر
۷۸ فصل پنجم: آثار مخالفت زوج
۷۸ گفتار اول: ابطال تعهدات زوجه
۷۸ گفتار دوم: لزوم جبران خسارت کارفرما
۸۰ گفتار سوم: لزوم جبران خسارت زوجه
۸۱ فصل ششم: شرط اشتغال زوجه
۸۲ گفتار اول: اشتغال و انواع شرط

۸۲ بند اول: اشتغال و شرط ضمن عقد
۸۲ بند دوم: اشتغال و شرط بنایی
۸۳ بند سوم: اشتغال و شرط ابتدایی
۸۶ فصل هفتم: ضمانت اجرای ماده ۱۱۱۷ قانون مدنی
۸۹ فصل هشتم: تأثیرات اشتغال زنان
۸۹ گفتار اول: تأثیرات مثبت اشتغال زنان
۹۰ گفتار دوم: تأثیرات منفی اشتغال زنان
۹۰ بند اول: تأثیرات منفی بر زنان
۹۱ بند دوم: تأثیرات منفی بر فرزندان
۹۱ بند سوم: پیامدهای منفی بر مردان
۹۳ نتیجه‌گیری
۹۴ پیشنهادات
۹۵ فهرست منابع
۹۵ الف: فهرست آیات قرآنی
۹۶ ب: فهرست کتب فارسی
۹۸ ج: فهرست کتب عربی
۱۰۱ د: فهرست مجلات و مقالات
۱۰۲ و: فهرست منابع اینترنتی
۱۰۳ چکیده انگلیسی

مقدمه :

توسعه جامعه زمانی محقق می‌شود که همه توانمندی‌ها و استعداد های آن بالفعل گردد. حضور و مشارکت زنان به عنوان نیمی از اجتماع، نقش انکار ناپذیری در این فرایند دارد. اسلام مکتبی است که قوانین و احکام خود را بر اساس رشد و کمال نفسانی و پرهیز از هرزروی استعدادها می‌سازد. به همین دلیل ضوابط و معیارهای دقیقی را در زمینه روابط زنان و مردان برقرار کرده است. اشتغال و حضور زنان در صحنه های اجتماعی خواه ناخواه به گسترش این مراودات و ارتباطات می‌انجامد. رویکرد زنان، به اشتغال خارج از خانه، تحت تأثیر نظام های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و نظام شخصیتی آنان است.

تقسیم کار لازمه یک جامعه رشد یافته است که بر اساس استعدادها و توانمندی های افراد به وجود آمده است و ممکن است بر حسب شرایط فیزیولوژیکی افراد فرق کند، ولی نباید بر مبنای تفاوت های جسمی قرارداد شود. در ابتدا می باید این باور در اذهان زن و مرد جای گیرد که زنان می توانند در عرصه های مختلف اجتماعی توانمندیهای خود را بیش از گذشته به منصه ظهور بگذارند. جایگزینی این باور باید توسط پرورش کودک در خانواده و سپس مدرسه و محیط اجتماعی و وسایل ارتباط جمعی انجام گیرد.

جمهوری اسلامی ایران گرچه در دو دهه اخیر آمار مناسبی از رشد فعالیتهای اقتصادی بانوان ارائه داده است، لیکن وجود برخی دیدگاههای منتسب به مذهب مبنی بر غیرمشروع بودن اشتغال زنان در بیرون از خانه مانع دستیابی به وضعیت مناسب تری شده است. آنچه بیش از همه موجب تأسف است، این است که انتساب این دیدگاه به دین مبین اسلام موجب پیدایش نگرش منفی در بعد جهانی نسبت به جوامع اسلامی گشته است. این در حالی است که اسلام زمانی در جزیره العرب ظهور کرد که زنان حیثیت خود را از دست داده بودند. اسلام آنان را سرافراز، و با مردان مساوی نمود. نخست خرافاتی را که در آن زمان درباره زنان وجود داشت، از بین برد و همه ی تعابیری را که در گذشته در مورد آنان وجود داشت رد، و تمجید از دختران و مقام والای آنان را گوشزد نمود.

دین اسلام و قانون نامه مقدسش (قرآن) در خصوص زن، برخلاف تبلیغات سوء اخلال گران که لاف طرفداری از حقوق زن را می زنند و قوانین الهی را مورد حمله قرار داده اند و نسبت به حقوق زن، تصور غیرعادلانه نموده اند، نظریه درخشان و رأی معتدلی در این مورد ارائه داده و نظریات

افراطی و تفریطی را مورد نقد قرار می‌دهد. زن در بینش اسلام، نیمی از پیکر جامعه است، او پایه گذار اصلی هسته خانواده است، او را می‌توان معلم بشری نامید تا حدی که همه رشدها و پیشرفت‌ها از اونهاست می‌گیرد. زن می‌تواند همانند مرد در راه کمال و رسیدن به قرب الهی تلاش و رشد نماید و می‌تواند طرف خطاب خداوند واقع شود.

روابط خانوادگی، تحت تأثیر پویایی نهادهای اجتماعی باتحول دایم روبه‌رو است. با تحول شرایط زیستی و به تبع آن بروز نیازهای جدید، پیوسته نقش‌ها در حال تغییرند، به طوری که از اعتبار نقش‌های سنتی روز به روز بیشتر کاسته شده و موجبات دگرگونی آنها فراهم می‌شود. همواره با تغییرات ساختاری جامعه و بر اثر تحولات زندگی خانوادگی، زن خانه‌دار در عین مسولیت‌های متعارف خود بیش از پیش مجبور به کار در خارج از خانه شده است. در عین حال اشتغال زن در سطح وسیع جامعه به رغم تعهدات دوگانه‌اش الزاما به معنی بردگی و استثمار او نیست و نباید به چنین تحولی به دیده انکار نگریست، زیرا آثار مثبت مادی و معنوی این اشتغال غالبا علاوه بر وضع خود زن که ضمن کسب درآمد به استقلال و اعتبار اجتماعی بیشتری دست می‌یابد، متوجه همسر و فرزندان او نیز می‌شود.

تأثیر اجتماعی عمده این تغییر، دگرگونی روال سنتی در نقش زنان و تقسیم کار درون خانواده است. هرچند که، به رغم پذیرش وسیع اشتغال زنان از جانب طبقات متفاوت اجتماعی ایران، هنوز آن تغییرات فرهنگی که لازمه هماهنگی میان اشتغال زن و تقسیم وظایف و مسولیت‌ها در خانواده است به طور کامل روی نداده است، بررسی روابط و مناسبات درون خانواده چنین نشان می‌دهد که با زیر سؤال رفتن پاره‌ای از ارزش‌ها و هنجارهای سنتی، نقش زن با تغییراتی رو به رو شده است و حاصل این تغییرات بسط و توسعه‌ی زمینه‌فعالیت‌های اجتماعی اوست.

رو آوردن زنان به اشتغال در خارج از کانون خانوادگی تأثیر بسزا در ابعاد هویت اجتماعی آنان داشته و این امر به نوبه خود موجب افزایش اعتماد به نفس زنان شده است. البته نه تنها راه این تحول همیشه هموار نیست احتمال هم دارد که در اثر تضاد ارزشی، در ایفای نقش‌ها، تعارضاتی پدید آید. خطر بروز چنین حالتی بیشتر در مواقعی است که فعالیت شغلی زن با الگوی سنتی همخوانی نداشته باشد. به ویژه آنکه در زندگی سنتی با تقسیم کار براساس جنسیت تحت هر شرایطی، اداره امور خانگی به عهده زن پنداشته می‌شود. و بر اساس همین ارزش‌های سنتی، فعالیت وی در خارج

از خانه به معنی تضعیف انسجام خانواده تلقی می‌گردد. تفکیک مشاغل بر حسب جنسیت و پذیرفتن تفاوت در توانایی‌های زن و مرد طرز تفکری است که در بیشتر مواقع بر ذهنیت خود زنان اثر می‌گذارد و موجب دامن زدن بر تعارضات موجود می‌شود.

اشتغال زنان می‌تواند مصلحت‌های مهمی چون تامین نیازهای ضروری خانواده و اجتماع را در پی داشته باشد، چنانکه می‌تواند مخاطراتی را در پی آورد، که نباید به سادگی از کنار آنها گذشت. از سوی دیگر فرصت‌زمانی بیشتر، تحصیلات و امکانات ویژه‌ای که برای نقش‌آفرینی زن امروز وجود دارد وی را به سمت ایفای نقش‌های اجتماعی می‌کشاند. انتخاب سبک زندگی مدرن، که گاه با ویژگی‌های بومی از جمله نظام مقایسه‌ای (چشم به هم‌چشمی) در هم می‌آمیزد مخاطراتی را برای خانواده و جامعه در پی داشته.

در بررسی عوامل مؤثر بر افزایش اشتغال زنان می‌توان از تاثیر عواملی چون استفاده گسترده از رسانه‌ها، رشد روزافزون سطح تحصیلات و سواد، فشارهای اقتصادی، علاقه به داشتن نقش شغلی و تمایل به برقراری روابط اجتماعی نام برد.

اگرچه استفاده از رسانه و تاثیر آن بر اشتغال زنان تنها یکی از علت‌های افزایش روند اشتغال آنان است، باید توجه داشت که درحال حاضر رسانه‌ها به عنوان مهمترین عامل شتاب‌زا شناخته می‌شوند و تاثیر آنها بر رفتارهای سیاسی و اجتماعی افراد انکارناپذیر است از آنجا که در رسانه‌ها معتبرترین منبع دریافت اطلاعات افراد به شمار می‌آید، با برجسته کردن نقش زنانی که در بازار کار شاغل هستند، جهان واقع، زنان را به گونه‌ای ترسیم می‌کنند که در آن اکثر زنان شاغل اند با کاشت چنین تصویری مسأله اشتغال به یکی از دغدغه‌های اصلی زنان تبدیل می‌شود. و در جامعه رسوخ می‌یابد.

با بررسی دقیق قانون اساسی و منابع فقهی به رد هرگونه تصویری بر ممنوعیت اشتغال زنان خواهیم رسید. قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران در ماده ۱۱۱۷ با پیروی از نظام حقوقی اسلام برای زوجه حق اشتغال و برای زوج تحت شرایطی حق مخالفت با اشتغال زوجه را قایل شده است. در مورد محدودیت‌های حق اشتغال زوجه و حدود اختیارات زوج در ممانعت از شغل همسر، ابهاماتی در قوانین وجود دارد که شایسته امعان نظر است.

در این نوشتار حق اشتغال زوجه و محدودیت های آن و نیز حدود اختیارات زوج در مخالفت با شغل همسر، انواع شرط اشتغال زوجه و اعتبار آن و... از بعد فقهی و حقوقی مورد بررسی قرار گرفته است.

بیان مسأله :

تبیین مبانی و تفسیر جایگاه و نگرش اسلام در برخورد بامسائل اجتماعی و اقتصادی زنان، بویژه درباره ی اشتغال آنان به صورت یکی از مسائل چالشی در حوزه های متعدد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح است. از طرفی حضور و اشتغال زنان به عنوان نیمی از اجتماع نقش انکارناپذیری در پیشرفت جوامع بشری دارد. قوانین موضوعه بویژه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قانون کار و سایر قوانین مربوط به اشتغال و استخدام، اشتغال زنان را نفی ننموده و مواد و اصولی را به این موضوع اختصاص داده است. البته اکثر قوانین موضوعه ی بشری جامع و مانع نبوده، از ابهام، اجمال، تعارض و تنافی مصون نمی باشد. و از آنجایی که فقه و فتاوی معتبر فقهی یکی از مهمترین منابع برای قوانین ایران به شمار می رود، در این پایان نامه سعی بر آن داریم که نظرات فقها را در زمینه ی امکان یا عدم امکان اشتغال زوجه و همچنین دلایل مخالفت یا موافقت آنان را مورد بررسی قرار دهیم و با توجه به نظرات فقها و قوانین موضوعه به شرایط، حدود، ممنوعیت ها و محدودیت های اشتغال زنان پی برده و در نهایت راه حل هایی برای رفع برخی از مشکلات و موانع موجود بر سر راه اشتغال زنان پیش نهاد کنیم.

ضرورت انجام تحقیق :

با توجه به خلاء پژوهشی که در این زمینه احساس می شود و نیز با در نظر داشتن این واقعیت، که زنان در اکثر جوامع شیعی در زمینه های متعدد شغلی فعالیت دارند، ضرورت این پژوهش روشن می شود، پژوهشی که با رویکرد فقه شیعه و استمداد از آراء و اندیشمندان این علم، به نگرانی های ناشی از فعالیت و اشتغال زنان پاسخ دهد.

اهداف پژوهش :

الف) بررسی نظرات فقها در مورد امکان یا عدم امکان اشتغال زوجه و دلایل آنان.

ب) بررسی مواد قانونی برای پی بردن به شرایط اشتغال زوجه.

ج) شناسایی موانع و محدودیت هایی که بر سر راه اشتغال زوجه وجود دارد.

سؤالات تحقیق :

با توجه به مبانی فقه و حقوق ایران آیا اشتغال زوجه به کانون خانواده آسیب می‌رساند؟
اگر زوجه ای که پیش از ازدواج شاغل بوده و زوج اشتغال وی را به صورت شرط ضمن عقد نکاح پذیرفته، آیا در این مورد هم زوج می‌تواند با اشتغال وی مخالفت کند؟
آیا معیار دقیق و روشنی برای تشخیص مصلحت خانواده و حیثیت زن و شوهر وجود دارد؟

فرضیات پژوهش :

خیر، صرف اشتغال زوجه آسیبی به کانون خانواده وارد نمی‌سازد، مگر اینکه شغل وی با مصالح خانوادگی منافات داشته، موجب اخلال در نگهداری و تربیت فرزندان شود و یا اینکه به حیثیت اجتماعی زن یا شوهر لطمه وارد سازد.

بله، در صورتی که زوج بتواند مغایرت شغل زوجه را با مصلحت خانواده ثابت نماید، می‌تواند با اشتغال زوجه مخالفت بعمل آورد.

خیر، در قوانین ایران معیار دقیق و روشنی برای تشخیص مصلحت خانواده وجود ندارد.
پس از اشاره ای کوتاه به بیان مسأله، ضرورت و اهداف انجام تحقیق و سؤالات و فرضیات، مطالب در سه بخش به شرح زیر بیان خواهد شد:

بخش اول: کلیات

بخش دوم: اشتغال زوجه در فقه

بخش سوم: اشتغال زوجه در قوانین.

بخش اول : کلیات

این بخش از پایان نامه به کلیاتی راجع به اشتغال زوجه اختصاص داده شده است، که قبل از ورود به بحث اصلی نیاز به تبیین این مباحث دارد، و به فهم و درک موضوع کمک شایانی خواهد کرد؛ که در برگیرنده چهار فصل با عناوین زیر می باشد:

فصل اول: معنا و مفهوم کار

فصل دوم: تاریخچه اشتغال زنان

فصل سوم: تفاوت‌های طبیعی زن و مرد

فصل چهارم: تفاوت‌های حقوقی زن و مرد

فصل اول: معنا و مفهوم کار

در ابتدای امر بایستی معنا و مفهوم کار تبیین شود. برای کلمه "کار" معانی متفاوتی ارائه شده، که در این فصل تحت سه گفتار به بررسی معنای "کار" در لغت، در اسلام و در فقه اسلامی پرداخته شده.

گفتار اول: کار در لغت

کار انجام دادن وظایفی است که متضمن صرف تلاش روحی و جسمی بوده و هدف آن تولید کالاها و خدمات مورد نیاز برای تأمین نیازهای انسانی است؛ شغل، کاری است که در برابر دستمزد انجام می‌شود. کار در همه فرهنگها اساس نظام اقتصادی است.^۱

در ترمینولوژی حقوق واژه ی کار به معانی زیر آمده است:

الف) فعالیت انسان به منظور تولید یا تغییر شکل یا انتقال اشیاء.

ب) حاصل فعالیت مذکور را هم کار نامیده اند.

ج) قسمت اجرایی یک بنگاه و یا یک شغل را در قبال قسمت اداره و مدیریت آن کار نامیده اند.

د) مجموعه کارگران به عنوان یک عامل تولید را گویند، در مقابل سرمایه استعمال شده.^۲

گفتار دوم: کار در اسلام :

در بینش اسلامی میزان کار و تلاش از آنچنان قداست و ارزشی برخوردار است که هم ردیف میزان جهاد و مبارزه با دشمن معرفی گردیده است. چنانکه نبی مکرم اسلام(ص) کار و کوشش را همانند جهاد در راه خدا، مقدس دانسته و کارگر را تشبیه به مجاهد فی سبیل الله می‌نماید و همان اجر و پاداش را برای او متذکر می‌گردد. آنچه از مبانی و معارف تعالی بخش اسلامی در این مورد استنباط می‌گردد اینست که: آیین مقدس اسلام کار مفید و سازنده را در چهارچوب معیارهای ارزشی و اعتقادی خود عبادت تلقی نمود. و رشد تعالی انسان را تنها در سایه کار و کوشش می‌داند. در دین مبین اسلام نیل به مدارج عالیه کمال، و راه رسیدن به مراتب پیشرفت، صرفاً در سایه کار و تلاش آگاهانه براساس معیارهای الهی بوده، و به همین جهت اسلام با عبادت تلقی کردن کار و کوشش، انسان‌ها را توصیه به رعایت آداب و شرایط عبادت در انجام کارهای مختلف(مثل قصد قربت و...)

^۱ - صبوری، منوچهر، (۱۳۸۴)، جامعه شناسی، تهران انتشارات نی، ص ۵۶۲

^۲ - جعفری لنگرودی، محمدجعفر، سال(۱۳۸۱)، ترمینولوژی حقوق، چاپ دوازدهم، تهران، انتشارات گنج دانش، صص ۵۶۱ و ۵۶۲.

نموده است. کار از دیدگاه اسلام شامل همه فعالیت ها و کارهای مفیدی است که موجب ارتقای روحی، معنوی، اخلاقی و اقتصادی انسان می شود. بدین ترتیب، اسلام دیدی همه جانبه به کار دارد به گونه ای که همزمان به جنبه ی معنوی و مادی کار توجه دارد.^۱

در اسلام همه قراردادهای مالی و سودها و انتفاع حاصله بر اصل کار پایه گذاری شده و هر کس محصول کار خود را می برد، البته اگر کسی به دلیل بیماری و پیری و نظایر آن قادر به انجام کار نباشد، خداوند حق او را در کار دیگران مقرر داشته است. "وفی اموالهم حق للسائل والمحروم".^۲ کاری که جنبه تولیدی داشته باشد، یعنی واقعا کار باشد و یک گوشه از احتیاجات فرد و جامعه را تأمین کند، بسیار ارزشمند است و این ارزش به حدی بالاست که پیامبر عزیز اسلام بر دست پینه بسته کارگر بوسه زدند و فرمودند: این دستی است که در آتش نخواهد سوخت و خداوند این دستها را دوست دارد.^۳

در بسیاری از آیات قرآن، کلمه "عمل" به چشم می خورد که در همگی آنها کار به عنوان جوهر وجودی انسان و وسیله تکامل او و نیز عامل صیقل روح است.

گفتار سوم: کار در فقه اسلامی :

در فقه اسلامی هر کاری با توجه به مصالح و مفاسدی که به آن مترتب می شود، سنجیده می شود و تابع حکم خاصی است، زمانی فایده کاری به اندازه ای برای فرد یا جامعه زیاد است که انجام آن به تعبیر فقهی واجب است و زمانی دیگر عملی برای فرد و جامعه، یا هر دو زیان بخش است در این صورت آن عمل ممنوع و به اصطلاح فقهی حرام می باشد، اما در بسیاری از موارد که عملی دارای چنین وصفی نباشد، مباح شمرده شده است. یکی از مصادیق مهم کار در تعالیم و فقه اسلامی، کار به منظور کسب معاش فردی که خود یک واجب عینی است و یا اعمال مورد نیاز جامعه که خود یک واجب کفایی است می باشد.

امروزه در کشور هایی که اقتصاد برنامه ای حکمفرماست، با امتیازات مادی، افراد را به سوی مشاغل و فعالیت های مورد نیاز جامعه سوق می دهد اما حقوق اسلامی با اتکاء به ایمان و اعتقاد

۱ - حرعاملی، محمدبن حسن، (۱۴۱۳ ه ق)، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، چاپ بیروت، ج ۱۲، ص ۱۹.

۲ - سوره نجم، آیه ۳۲.

۳ - نیایکی، جعفر، (سال ۶۱)، حقوق کار ایران، تهران، انتشارات خرمی، صص ۲۸ و ۲۶.

مسلمانان و به انگیزه‌ی معنوی خدمت به اجتماع، مسلمانان را متوجه به فعالیت‌های مفید و عام‌المنفعه می‌کند.^۱

البته در این زمینه بایستی به تفاوت‌های زنان و مردان نیز توجه نمود و مشاغلی را که انتخاب می‌کنند بایستی با ویژگی‌ها و خصوصیات خویش منطبق باشد. در ادامه به بررسی این تفاوت‌ها هم از لحاظ طبیعی و هم از لحاظ حقوقی می‌پردازیم.

فصل دوم: تاریخچه اشتغال زنان

در طول تاریخ، ضرورت‌های اجتماعی و اقتصادی، زنان را به فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال‌کشانیده است، که امروزه با توجه به مشکلات اقتصادی، و تغییر الگوی مصرف و سبک زندگی افراد، ضرورت اشتغال زنان بیش از گذشته مطرح شده. در این قسمت به تاریخچه‌ی اشتغال زنان در جهان و ایران اشاره‌ای کوتاه می‌شود.

گفتار اول: تاریخچه اشتغال زنان در جهان

کارکرد زنان در خارج از منزل، همانند دیگر پدیده‌های اجتماعی از زمانی به زمان دیگر متحول می‌گردد؛ زن از زمان‌های قدیم تا به امروز غیر از خانه‌داری، در امور مختلف از جمله، کشاورزی، گله‌داری، صنایع دستی و حتی امور نظامی، دوشادوش مردان مشغول فعالیت بوده‌اند. اما این فعالیت‌های تولیدی زن که در خانه یا نزدیک آن انجام می‌گرفته است، جزء امور خانگی محسوب می‌شده و زن در ازای آن کارمزدی دریافت نمی‌کرده است. با وقوع انقلاب صنعتی در اروپای غربی و تبدیل کارگاه‌های خانگی به کارخانه‌ها، و تبدیل نیروی انسانی به نیروی ماشین، تحولات اساسی در شکل و مفهوم کار بوجود آمد و فعالیت اقتصادی زن در مقابل دریافت مزد از خانه به کارخانه کشیده شد، از آن زمان به بعد زنان با تحصیل علم در سطوح بالاتر، علاوه بر فعالیت‌های تولیدی، در سایر زمینه‌ها و پست‌های گوناگون مشغول به کار شدند، لذا در این کشورها، این سؤال که آیا زن می‌تواند در خارج از خانه کار کند؟ کمتر مطرح است و در نتیجه امور مربوط به خانه مانع اساسی برای شاغل شدن آنان نیست. در کشورهای در حال توسعه که زنان نیروی ناچیزی از کار را تشکیل می‌دهند، پدیده کار زن در خارج از خانه به عنوان یک مسأله اجتماعی هم در سطح خانواده و هم در

۱- عراقی عزت‌الله، (سال ۱۳۸۷)، دوره حقوق کار، تهران، انتشارات سمت، صص ۱۲ و ۱۳.